

РОЗДІЛ 10 СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.991+347.964

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ЗМІСТОВНА СКЛАДОВА НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

CONSULTING AS A SUBSTANTIAL COMPONENT OF SCIENTIFIC AND ADVISORY SUPPORT OF SUPREME COURT OF UKRAINE

Волошина В.А.,

*провідний спеціаліст канцелярії управління забезпечення діяльності
Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України*

У статті досліджується один із найважливіших видів забезпечення діяльності Верховного Суду України – процес науково-консультативного забезпечення. На думку автора, основним процесом у науково-консультативному забезпеченні є процес консультування. З метою повного та ґрунтовного розгляду понять та особливих рис науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України в статті здійснюється аналіз поняття консультування, визначаються його види та окремі етапи процесу консультування загалом та в межах здійснення науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України зокрема.

Ключові слова: наукове забезпечення, інформаційне забезпечення, консультування, Верховний Суд України, повноваження Верховного Суду України.

В статье исследуется один из важнейших видов обеспечения деятельности Верховного Суда Украины – процесс научно-консультативного обеспечения. По мнению автора, основным процессом в научно-консультативном обеспечении является процесс консультирования. С целью полного и основательного рассмотрения понятий и особых черт научно-консультативного обеспечения деятельности Верховного Суда Украины в статье осуществляется анализ понятия консультирование, определяются его виды и отдельные этапы процесса консультирования в целом и в рамках осуществления научно-консультативного обеспечения деятельности Верховного Суда Украины в частности.

Ключевые слова: научное обеспечение, информационное обеспечение, консультирование, Верховный Суд Украины, полномочия Верховного Суда Украины.

The article examines one of most important support of Supreme Court of Ukraine – process of research and advisory support. According to author, main process in scientific advisory process is providing counseling. In order to complete and thorough review of concepts and special features of scientific and advisory support of Supreme Court of Ukraine in article concept of consultation, definition of types and individual stages of consultation process in general and within implementation of scientific and advisory support of Supreme Court of Ukraine in particular are analyzed.

Key words: scientific support, information, counseling, Supreme Court of Ukraine, powers of Supreme Court of Ukraine.

Актуальність теми. Підвищення ефективності виконання своїх функціональних повноважень Верховним Судом України (далі – ВСУ) є одним із найскладніших завдань сучасної судової реформи в Україні. Однак реалізація функціональних завдань ВСУ потребує не лише нормативного врегулювання. Великою мірою виконання ВСУ своєї ролі найвищого судового органу країни забезпечується великими організаційними зусиллями багатьох спеціалістів, адже чітка та злагоджена робота апарату суду та служб забезпечення впливають на якість виконуваних ВСУ завдань.

Загалом, термін забезпечення не має чіткого визначення, що сприяє злиттю із схожими поняттями і термінами. Нам вважається за доцільне охарактеризувати та уточнити відповідний термін задля цілей нашої роботи.

Юридична література поняття «забезпечення» визначає опосередковано, шляхом тлумачення похідних категорій «забезпечення безпеки осіб, які беруть

участь у кримінальному провадженні», «забезпечення виконання зобов'язань», «забезпечення доказів», «забезпечення позову». С.В. Глушенко було справедливо виокремлено декілька спільних рис, які характеризують поняття «забезпечення». По-перше, це сукупність заходів різного спрямування, по-друге – створення умов (гарантій) для здійснення тієї чи іншої діяльності, по-третє – досягнення певної мети, виконання завдань [1, с. 289].

Н.В. Глинська зазначає, що слово «забезпечити» в російській та в українській мовах має чотири змістових значення, з яких у правовій площині можливо застосувати лише три, а саме: 1) постачати щось у достатній кількості, задовольнити кого-, що-небудь із приводу якихось потреб; 2) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; 3) захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки. Логічно обґрунтоване доктринальне бачення поняття «забезпечення» дозволяє зробити висновок, що забезпечення, як напрям правової ді-

яльності, має комплексний та системний характер, оскільки передбачає застосування сукупності і різнопланових, взаємопов'язаних між собою засобів-дій, реалізація яких дозволяє отримати необхідний результат у вигляді забезпечення прав та свобод чи законності [2, с. 501, 505].

Виклад основного матеріалу. Виходячи з особливостей та характерних рис НКЗ діяльності ВСУ, на нашу думку, поняття «науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України» має такий зміст – це комплексна діяльність, направлена на створення необхідних умов для ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень, яка являє собою сукупність консультативних, організаційних та інформаційних заходів, що реалізуються на постійній основі спеціально визначеними суб'єктами.

На нашу думку, основним процесом у НКЗ є процес консультування. Тож для повного та ґрунтовного розгляду понять та особливих рис НКЗ діяльності ВСУ є необхідним дослідити поняття консультування, визначити його види та встановити окремі етапи процесу консультування загалом та в межах здійснення НКЗ діяльності ВСУ зокрема. Поняття консультування є різностороннім та багатоманітним, доказом чого є велика кількість наукових підходів до визначення відповідного поняття.

Відповідний підхід розглядає консультування, як особливу професійну діяльність і виділяє ряд характеристик, які йому притаманні. Згідно з концепцією Леррі Грейнеру (L. Grainer) і Роберта Метцгера (R. Metzger) «консультування – це консультативна служба, яка працює за контрактом і надає послуги організаціям через спеціально навчених і кваліфікованих осіб, які допомагають організації-замовнику виявити управлінські проблеми, проаналізувати їх, дають рекомендації щодо вирішення цих проблем і сприяють, при необхідності, виконанню рішень» [3, с. 26].

У літературі досить часто використовується термін «консалтинг». Зміст поняття «консалтинг» (з англійської – консультування), що увійшов до нашої мови як спеціальний термін, означає здійснення економічного консультування будь-якого масштабу [4, с. 15].

Слід погодитися з визначенням А.О. Блінова, Г.Н. Бутиріна, Є.В. Добренькова, відповідно до якого консалтинг – це комплекс знань, які пов'язані з науковим пошуком, проведенням досліджень та експериментів із метою розширення знань, що існують, або набуття нових, перевірка наукових гіпотез, встановлення закономірностей, наукових узагальнень та обґрунтування проектів для успішного розвитку організацій [5, с. 58].

З.О. Румянцева зазначає, що консалтинг – це комплекс знань, пов'язаних із науковим пошуком, проведенням досліджень, постановкою експериментів у цілях розширення наявних і здобуття нових знань, перевірки наукових гіпотез, встановлення закономірностей, наукових узагальнень, наукового обґрунтування проектів для успішного розвитку організації [6, с. 79].

Консультаційна діяльність полягає у наданні професійної допомоги у вирішенні різних проблем діяльності промислового підприємства, яка здійснюється або за ініціативи, або за безпосередньої активної участі керівництва і спеціалістів підприємства [7, с. 18].

На думку А.П. Посадського та С.В. Хайніша, консалтинг – це професійна допомога з боку спеціалістів з управління господарським керівникам та управлінському персоналу різних організацій (клієнту) в аналізі і вирішенні проблем їх функціонування та розвитку, яка здійснюється у формі порад, рекомендацій і рішень, вироблених спільно з клієнтом [8, с. 102].

Але звуження поняття консультування здійснюється не тільки за переліком об'єктів, нігілізації також підданий процес постійного консалтингу. Наприклад, О.В. Горбановська визначає, що консалтинг – це інтенсивна професійна допомога клієнтові на тимчасовій основі, яка здійснюється консультантом у формі порад і рекомендацій [9].

Визначення консультування також існує і в нормативній базі України. У Законі України «Про інформацію» від 02.10.1992 року наводиться поняття інформаційної діяльності, яке визначається, як сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави [10].

Безсумнівно, що діяльність ВСУ є поліфункціональною. Відповідно і консультування, що є основним змістовним наповненням процесу НКЗ діяльності ВСУ, не може бути однорідним. Із урахуванням функціональних потреб вищого судового органу країни – ВСУ – ми можемо виділити такі види консультування, що є застосовними в діяльності ВСУ:

а) наукове консультування. Даний вид консультування прямо передбачений, як основоположний метод взаємодії об'єктів консультування (суддів ВСУ) та суб'єктів консультування, спеціально уповноважених законом. Наукове консультування є різновидом НКЗ діяльності ВСУ, яке полягає в наданні науково обґрунтованих висновків із питань застосування та/або тлумачення норм національного та/або міжнародного права, що ґрунтуються на аналітичних умовиводах фахівців у галузі права;

б) інформаційне консультування. Забезпечення актуальною та узагальненою інформацією є запорукою прийняття законних, обґрунтованих судових рішень у розумні строки. Саме тому використання даного виду консультування безумовно має бути визнано одним із різновидів НКЗ діяльності ВСУ, яке полягає в підборі, аналізі та узагальненні актуальних фактичних даних, відомостей, оперування якими забезпечує ефективну реалізацію функціональних повноважень ВСУ;

в) методичне консультування. Володіння інформаційними потоками та аналітичними висновками може бути належним чином використане в діяльності ВСУ лише за умови дотримання певних методик використання цих даних. Тож методичне консультування – це різновид НКЗ діяльності ВСУ, яке полягає у забезпеченні суддівського корпусу ВСУ належною сукупністю методичних рекомендацій щодо застосування ін-

формаційно-аналітичних даних та способів і методів розповсюдження позитивного досвіду їх застосування всіма суб'єктами реалізації судової влади в Україні.

Принципи і засади здійснення консалтингу залежать не тільки від виду консультування. Географічне знаходження суб'єкта і об'єкта консультування також відіграють свою роль у процесі консультування, доказом чого є думка дослідниці О.К. Трофімової, яка дотримується ідеї, що в західних країнах здійснюється переважно процесне й експертно-процесне консультування, тоді як в Україні найбільш розповсюдженим є експертно-навчальне консультування [11].

У цілях, поставлених перед нашим дослідженням, доречним буде навести узагальнюючу характеристику консультування, як невід'ємної та основної змістовної складової НКЗ діяльності ВСУ. Така характеристика відрізняється від схожих характеристик інших видів консультування завдяки особливостям об'єкта консультування.

Перш за все, варто охарактеризувати консультування в межах здійснення НКЗ діяльності ВСУ як таке, що здійснюється на постійній основі. По-друге, таке консультування, як вже нами відмічалось, може бути декількох видів, а саме: наукове, інформаційне та методичне. По-третє, консультування, як основний змістовний елемент НКЗ діяльності ВСУ, безсумнівно є багатоцілним, тобто може бути охарактеризоване як поліфункціональне. Також, по-четверте, варто відмітити, що таке консультування може мати ознаки як консультування із стратегічною метою (наприклад, формування ВСУ єдиної судової практики), так і мати суто оперативне значення, обумовлене необхідністю вирішення певних ситуативних завдань, визначених специфікою діяльності ВСУ (наприклад, прийняття рішення в конкретній справі). По-п'яте, хотілось би відзначити, що, враховуючи спосіб залучення до консультування суб'єктів консультування, ми можемо виділити консультування, що здійснюється внутрішніми резервами ВСУ, та таке, що залучає зовнішні джерела консультування. Метод консультування, і це вже шоста його характерна риса, який використовується в межах НКЗ діяльності ВСУ, може бути визначений і як метод діагностики, і інформування, і навчання, і аналізу та узагальнення. Попередня характеристика обумовлює і сьому ознаку: стандартні ролі суб'єктів консультування: діагностик, аналітик, експерт, тренер. І, нарешті, остання, восьма характерна риса консультування в межах здійснення НКЗ діяльності ВСУ визначає специфіку консультант-клієнтських відносин, а саме, відносин між суб'єктами консультування та суддями ВСУ, які завжди побудовані на повній самостійності останніх у прийнятті рішень, обумовлених виконанням суддівських функцій. Водночас, не можна не відмітити можливі паритетні засади при запровадженні окремих методичних форм консультування суддів ВСУ.

Визначивши поняття НКЗ діяльності ВСУ, види та характерні ознаки консультування як основної змістовної складової НКЗ діяльності ВСУ, на нашу думку, доцільним є дослідити окремі етапи процесу консультування.

Слушною в цьому контексті є думка В.А. Коростильова, який справедливо визначає консалтинговий цикл, як складний багатоступінчатий процес, який можна уявити, як своєрідне «консалтингове колесо», основними кроками якого є: початковий контакт з клієнтом; первинна пропозиція; укладення контракту; збирання необхідної інформації; аналіз інформації; альтернативи й рекомендації; організація зв'язків та звітності; стадія впровадження [12, с. 14].

Висновки. Нам видається слушною думка, що виділення окремих етапів процесу консультування є корисним для приватного консультування або бізнес-консалтингу. У випадку з постійним консультуванням суб'єктів державної влади такі стадії, як: початковий контакт з клієнтом, укладення контракту і стадія впровадження досить часто відсутні. Організації, які надають консультування державним органам, з самого початку мають налагоджену систему зв'язку та звітності з державними органами. Також у випадку з консультуванням державних органів консультанти майже ніколи не відповідають за процес упровадження рекомендованих змін.

Звісно, процес консультування суддів ВСУ має свої особливості порівняно з приватним і загально-державним процесом консультування. Водночас можна погодитись і з тим, що процес консультування, як основна змістовна складова НКЗ діяльності ВСУ, проходить поступово такі етапи:

- формулювання проблеми та/або завдання. Ініціатива початку консультативного процесу виходить від об'єктів консультування – суддів ВСУ. Водночас в окремих випадках початок здійснення таких видів консультування, як інформаційне або методичне, визначається посадовими обов'язками суб'єктів консультування чи врегульовується нормативними та підзаконними актами. Так, наприклад:

- збирання необхідної інформації. Цей етап процесу консультування відмічається досить великою залежністю від того виду консультування, яке застосовується в тому чи іншому випадку. При здійсненні наукового консультування збирання необхідної інформації полягає у вивченні необхідних даних на теоретичному, нормативному та емпіричному рівнях. Консультантами зазвичай використовується широкий масив спеціальних наукових джерел із досліджуваних питань, обробляється наявна національна та міжнародна нормативна база, вивчається належна судова практика. Інформаційне консультування, так само як і методичне, також передбачає ознайомлення із наявними базами даних, які містять відповідну емпірику та здатні забезпечити проведення наступного аналізу та узагальнення отриманих відомостей;

- аналіз інформації. На цьому етапі консультування відбувається аналітична обробка отриманої інформації, що являє собою суто розумову діяльність суб'єкта консультування. Не виключним є і проведення серії обговорень із окремими об'єктами консультування, що мають на меті здійснити уточнення або корекцію поставлених перед консультантом завдань із урахуванням наявних даних;

– надання пропозицій і рекомендації. Остаточне формування позиції суб'єктів консультування являє собою суть даного етапу консультування;

– організація зв'язків та звітності. Особливістю цього етапу є визначення повноти виконання поставленого перед консультантами завдання та усунення, за необхідності, допущених неточностей чи прогалин у консультативному процесі. Обов'язковим елементом цього етапу консультування вважаємо наявність зворотнього зв'язку із об'єктами консультування, судьями ВСУ, що дозволяє уникати неповного чи некоректного використання результатів процесу консультування;

– етап впровадження. На цьому етапі об'єкти консультування використовують у своїй діяльнос-

ті результати проведеного процесу консультування. Важливим є отримання позитивного ефекту як від окремих консультативних процедур, так і в цілому від усієї системи НКЗ діяльності ВСУ.

У цілому, не можна не враховувати той факт, що збитки від неправильного рішення консультантів можуть мати суттєві наслідки для правової системи України. При цьому здійснення правосуддя та забезпечення єдності судової практики стає можливим лише за наявності великої кількості матеріальних і інформаційних ресурсів, своєчасне та професійне залучення яких здійснюється за принципом взаємної відповідальності всіх суб'єктів, покликаних здійснювати забезпечення діяльності Верховного Суду України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глущенко С.В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України: теоретико-прикладне дослідження: [Моногр.] / С.В. Глущенко. – Чорнобай: Вид-во «Чорнобаївське КПП», 2015. – 352 с.
2. Глинська Н.В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень: [Моногр.] / Н.В. Глинська. – К.: Вид-во «Істина», 2014. – 586 с.
3. Краснейчук А.О. Становлення і розвиток консультаційної діяльності в державному управлінні України: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеню канд. наук із держ. упр.: 25.00.02 / А.О. Краснейчук; Академія муніципального управління. – К., 2008. – 210 с.
4. Верба В.А., Решетняк Т.І. Організація консалтингової діяльності: Навч. посібник / В.А. Верба, Т.І. Решетняк. – К.: КНЕУ, 2000. – 228 с.
5. Блинов А.О., Бутырин Г.Н., Добренкова Е.В. Управленческий консалтинг корпоративных организаций: Учебник. / А.О. Блинов, Г.Н. Бутырин, Е.В. Добренкова. – М.: ИНФРА, 2002. – 192 с.
6. Румянцева З.А. Становление рынка управленческого консультирования [Текст] / З.А. Румянцева, В.И. Алешникова. – М., 1993. – 233 с.
7. Хайниш С.В., Гиттик Ю.А. Развитие организационной структуры управления промышленного предприятия (из опыта управленческого консультирования). / С.В. Хайниш, Ю.А. Гиттик. – М.: МНИПУ, 1989. – 42 с.
8. Посадский А.П., Хайниш С.В. Консультационные услуги в России / А.П. Посадский, С.В. Хайниш. – М.: Финстатинформ, 1995. – 171 с.
9. Горбановська О.В. Консалтинг без таємниць, або як обрати консультанта? / О.В. Горбановська. // Синергія. – 2004. – № 3. – 33 с.
10. Про інформацію: Закон України № 2657-ХІІ від 02.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – Ст. 650.
11. Трофимова О.К. Цель, задачи и этапы консультирования // О.К. Трофимова. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cfin.ru/consulting/mkintro-03.shtml>.
12. Коростельов В.А. Управлінське консультування: Навч. посіб. / В.А. Коростельов. – К.: МАУП, 2003. – 104 с.